

samoj ideji povratka znanosti k poeziji. Zaključno se može kazati kako uloga umjetnosti u Schellingovoj filozofiji prati kontinuirani razvoj cjelokupnoga sustava filozofije, pri čemu u filozofiji mitologije i objave raniji stavovi o umjetnosti nikako nisu zanemareni, nego su podređeni cjelokupnoj zadaći pozitivne filozofije te im nije pridani primaran značaj.« (Str. 309–310.)

Autor Denis Novko uspio je u ovoj svojoj novoj knjizi *Uloga umjetnosti u razvoju Schellingova sustava filozofije* analizirati i artikulirati vlastito shvaćanje pojma umjetnosti u cjelokupnom Schellingovu sustavu filozofijskoga idealizma, što dakako nije bio nimalo jednostavan zadatak, tim više što knjiga ujedno nudi i iscrpnu bibliografiju, odnosno sekundarnu literaturu vezanu kako za općenitu povijest Schellingove filozofije, tako i sasvim specifično vezanu uz pojam i problematiku važnosti umjetnosti za pojedina razdoblja Schellingova misaonoga stvaralaštva. Iako je knjiga ponešto specifična utoliko što govori o zamršenomu i u biti nerazriješenomu problemu umjetnosti u Schellingovoj filozofiji, sasvim je dostatno pregledno pisana da može poslužiti i kao opći pregled Schellingove misli tijekom cjelokupnoga razvoja njegova filozofijskoga sustava. Na trenutke, što je sasvim razumljivo, pisana je iznimno gusto i pregnantno, no uz pomoć dodatnih autorovih pojašnjenja u bilješkama, kao i u glavnomu tekstu, njeno čitanje neće biti nepremostiv zadatak ni onima s ponešto manjim početnim znanjem o klasičnomu njemačkom idealizmu općenito ili pak o Schellingu napose. Novkova knjiga kao njegov prvijenac predstavlja kako opći doprinos mladih autora razvoju recentnoga hrvatskog filozofijskog stvaralaštva, tako i daljnjemu proučavanju iznimno bitnoga klasičnoga filozofijskoga autora kakvim je Schelling nedvojbeno postao. Time ova knjiga nije samo vrijedna u smislu hrvatske filozofijske produkcije nego ujedno za suvremenu hrvatsku filozofsku scenu predstavlja i daljnji poticaj istraživanju Schellingovih filozofijskih dosega. Sigurni smo da takav intelektualni pothvat istraživanja Schellinga u Hrvatskoj neće ostati usamljen, ali i da će poslužiti kao vrijedna literatura i za druge hrvatske proučavatelje Schellingove filozofije.

Ivan Smiljanić

Tomislav Nedić

Presadivanje organa

Pravo, bio(etika) i moral

Medicinska naklada – Hrvatsko
filozofsko društvo, Zagreb 2023.

Znanstvena monografija *Presadivanje organa. Pravo, bio(etika) i moral*, doktora prava i doktoranda filozofije Tomislava Nedića, predstavlja više nego dobrodošli doprinos na području etike, bioetike, filozofije i prava, područja istraživanja koja se relativno rijetko povezuju. Nedić kroz filozofsko-pravni kontekst proučavanja čina presađivanja organa valorizira suvremene pristupe istraživanja na području etike, integrativne bioetike, medicinske etike i pozitivnog prava. Djelo, osim što nudi bogati pravno-povijesni pregled istraživanja postojeće problematike, ulazi i u temeljna antropološka pitanja: što je čovjek, koje su granice njegove tjelesnosti, ali i granice njegove umnosti kroz čin izražavanja pravne volje, upravo kroz čin (ne)priustanka na čin presađivanja organa.

Nedić u uvodnim razmatranjima postavlja okvir cjelokupne filozofsko-pravne problematike. Knjiga je podijeljena na devet poglavlja kroz koja se postavljaju raznorodna filozofska, (bio)etička i komparativno-pravna pitanja. Također, možemo istaknuti kako se knjiga tematski može podijeliti u dvije cjeline: prvi dio koji se više posvetio problematici unutar filozofije, točnije (bio)etike i filozofije prava u kontekstu presađivanja organa, te drugi dio koji stavlja naglasak na bavljenje pozitivnopravnim i komparativnopravnim problemima presađivanja organa. Nedić se od opće znanstvenih metoda služi metodama kompilacije, povijesnom metodom, metodom analize, sinteze, komparacije, statističkom metodom, metodom konkretizacije, metodom indukcije i deskripcije, dok se od pravno-znanstvenih metoda služi metodom tumačenja, te *case law* metodom (tj. metodom slučaja). (Bio)etički problemi presađivanja organa traže stoga široko, ali opet konkretizirano viđenje cjelokupnog fenomena. Upravo *ab ovo* se postavlja pitanje pojma integrativne (bio)etike, te Nedić daje cjelokupnu povijest pojma (bio)etike od Aristotelova izdvajanja praktičke filozofije kao grane filozofije iz koje će izvirati kako (bio)etika tako i sâm pojam prava. Nedić želi pokazati kako se temeljna pitanja (bio)etike ne mogu razdvojiti, što i vidimo u samoj etimologiji riječi (bio)etika. *Bios* (život) i *ethos* (običaj, navika) isprepleteni su:

»... kovanica bioetika mogla bi se prevesti kao etika života pri čemu život treba shvatiti u njegovu totalitetu svih formi života. U skladu s tim bioetika se ne odnosi isključivo na ona pitanja koja emaniraju iz ljudskog života, nego na cjelokupan život općenito.« (Str. 16.)

Nedić u nastavku ističe upravo kako se (bio)-etika razvila na križištu medicine i složenih etičkih pitanja, jer medicinski epistemologiji jest manjkao pluriperspektivan pogled na etičke probleme. Time su upravo i iznjedreni (bio)etički pravci poput antropocentrizma i biocentrizma. Također, treba istaknuti samu etiologiju nastanka (bio)medicinske etike, koja potječe iz antičkih vremena s misliocima poput Demokrita, Heraklita, Hipokrata, Platona i Aristotela. Nadalje, unutar medicinske etike ističu se pet osnovnih skupina načela: (1) poštovanje autonomije, (2) neškodljivosti, (3) dobročinstvo, (4) pravednost, (5) profesionalan odnos prema pacijentu. Iz navedenih se načela derivira šest bitnih etičkih načela presađivanja organa: (1) načelo obrane tjelesnog života, (2) načelo zaštite osobnog identiteta, (3) načelo informiranog pristanka, (4) načelo pravednosti, (5) načelo dužnosti pijeteta prema mrtvom ljudskom tijelu te (6) deontološke norme. U tom kontekstu vidimo i potrebu razgraničenja pojma (bio)etike i medicinske etike. Zanimljivo je, naime, kako je pojam medicinske etike, iako prethodi pojmu (bio)-etike, sužen i usmjeren isključivo na ljudske aspekte (bio)etičkog postupanja, dok (bio)-etika postavlja pitanja daleko šire, usmjeravajući se i na pitanja zaštite prirode, okoliša te biljnog i životinjskog svijeta. Širina (bio)etičkog pristupa proizlazi iz brojnih u povijesti filozofije utemeljenih etičkih teorija, odnosno pozicija poput utilitarizma, deontološke etike, etike vrlina, teorija liberalnog individualizma, teorije komunitarizma i etike brige. Navedene etičke teorije u kontekstu presađivanja i davanja organa također nameću i pitanja antropološke naravi, točnije *što je čovjek*, doseg njegovih ontološke granice, te odnos prava i dužnosti. U praktičkom, pozitivnom pravnom smislu navedena pitanja bivaju uokvirena u pojmu medicinskog prava, pa tako Nedić navodi definiciju medicinskog prava:

»Medicinsko pravo predstavlja zbir svih pozitivnih grana prava, ali i onih teorijsko i povijesno pravnih grana prava. Njegova se specifičnost time ogleda u njegovoj multidisciplinarnosti, interdisciplinarnosti, transdisciplinarnosti te pluriperspektivizmu. Novija medicinska i bioetička istraživanja dovode do velikog razvoja medicinskog prava što otvara mnogobrojna pitanja pravicima i (bio)etičarima.« (Str. 38.)

Nedić u nastavku knjige oslovljava odnos prirodnog (lat. *ius naturale*) i pozitivnog prava, te (su)odnos prava, etike, morala i pravednosti. Referirajući se na bogatu filozofskopravnu tradiciju od antike, preko novovjekovnih

autora poput Hobbesa, Lockeja, Bentham, Kanta, Hegela, pa sve do suvremenijih teoretičara prava poput Kelsena, Harta, Radbrucha, Habermasa, Dworkina, Bobbia, Shapira, Gustinija, autor naglašava važnost integrativnosti pristupa koji mora rezultirati sinergijskim promatranjem prava i (bio)etike. Naizgled dva odvojena pojma, ali opet nužno interferirajuća segmenta, koji se moraju komplementarno nadopunjavati.

U drugom dijelu knjige, Nedić daje povijesni pregled i problematizira sâm pravni institut presađivanja organa. Sama povijest presađivanja organa usko je povezana s razvojem medicine u 20. stoljeću, te hrvatska znanost nije puno zaostajala za tadašnjim svjetskim standardima. Samo definiranje pojma presađivanja organa kao pravnog instituta prati razvoj pozitivnog pravnog zakonodavstva Europske unije, Vijeća Europe i Republike Hrvatske. Ustav Republike Hrvatske definira prema čl. 3. slobodu, jednakost, nacionalnu ravnopravnost, mirotvorstvo, socijalnu pravdu, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i okoliša, vladavinu prava i demokratski višestranački sustav kao najviše vrednote ustavnog poretka. U kontekstu pravnog instituta presađivanja organa, neke vrednote više dolaze do važnosti, a neke manje, međutim, načelo nepovredivosti vlasništva posebno se ističe kao problematično u svojoj primjeni na institut presađivanja organa. Tako Nedić postavlja pitanje:

»Može li se organ smatrati predmetom vlasništva konkretne žive osobe, odnosno kod presađivanja nakon smrti? Može li se organ koji se presađuje biti predmetom vlasništva preminule osobe ili pak njegove obitelji te kada navedeno pravo vlasništva prestaje (trenutkom presađivanja organa u tijelo druge osobe)?« (Str. 65.)

Navedeni prijedor kao i zabrana liječničkih i znanstvenih pokusa u čl. 23., pravo na zdravstvenu zaštitu definirano čl. 59., te pravo na zdrav život koje proizlazi iz čl. 70., postavlja temeljno antropološko pitanje autonomije ljudskog bića, te nedefiniranost skupa pojma *čovjek*. Potonja su prava taksonomski navedena, međutim lista prava nije zatvorena, jer proces razvijanja prava, koji proizlazi iz pravne prakse i pravne znanosti, nikada ne može biti dovršen. Osim ustavnopravnih odredbi valja istaknuti i ulogu kaznenopravnih odredbi, posebno institut *Habeas Corpus* (hrv. imat čes tijelo), koji iako se svrstava u ustavnopravne odredbe, zapravo jest derivat kaznenog procesnog prava. *Habeas Corpus* garantira autonomiju i nepovredivost ljudskog tijela, ali i nemogućnost samovoljnog postupanja države prema pojedincu. Primjer bi bio uhićenje bez sudske naloge. Navedeni institut osim što na puno dubljoj razini uređuje odnos čovjeka i države, uređuje i pitanje autonomije

ljudske slobode koje proizlazi iz cjelovitosti ljudskog tijela. U svjetlu navedenog, kaznenopravno zakonodavstvo RH razlikuje kazneno djelo nedopuštenog uzimanja i presađivanja dijelova ljudskog tijela, te kazneno djelo trgovanja dijelovima ljudskog tijela i ljudskim zamecima. Osim ustavnog prava i kaznenog prava, RH donošenjem *Zakona o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja* uredila je navedeno područje kao zasebnu cjelinu. Nedić time najavljuje problematiku pristanka darivanja organa, točnije *opt in* i *opt out* sustava. *Opt in* sustav, odnosno sustav izričitog pristanka, podrazumijeva uzimanje dijelova tijela samo ako je osoba dala izričit pristanak na način propisan zakonom. S druge strane, *opt out* sustav podrazumijeva uzimanje dijelova tijela samo ako se osoba nije izričito protivila darivanju organa na način propisan zakonom. Valja istaknuti kako je model *opt out* prisutan u većini zemalja EU, uključujući i RH. U kontekstu različitosti etičkih sustava, *opt out* i *opt in* sustavi ulaze u koliziju. *Opt out* predviđa doniranje organa u skladu s načelima etike brige, dok *opt in* sustav smatra kako načelo izražavanja pravne volje pojedinca mora imati prioritet. Stoga, nameće se pitanje pronalaska ravnoteže između načela izražavanja pravne volje i državnog etatizma, kojim država ostvaruje gotovo biopolitički primat nad ljudskim tijelom po trenutku kliničke smrti pojedinca. Nadalje, kao što je i istaknuto, postavlja se pitanje nastupanja fenomena smrti kao bitno pravnog, ali i etičkog te religijskog pitanja. Novija istraživanja, upućuje nas Nedić, vode u pitanje uvaženo pravilo valoriziranja trenutka smrti nastupanjem moždane smrti:

»U jednom od najnovijih istraživanja opisuje se obnavljanje i održavanje mikrocirkulacije te molekularnih i staničnih funkcija netaknutog svinjskog srca i mozga u *ex vivo* normotermičkim uvjetima do nekoliko sati nakon smrti.« (Str. 149.)

Nedić stoga zaključuje kako je pitanje smrti deklarativni moment same institucije, točnije medicinske struke koje definira točku, gdje u stvari prestaje suverenitet osobe, te nastupa moć države da raspolaze ljudskim tijelom. Odnos države i pojedinca u kontekstu presađivanja organa pokušava se djelomično riješiti u institutu pristanka obitelji na darivanje organa preminule osobe. Vidimo kako u navedenom institutu u određenom smislu izvi-re rimskopravni atavizam institucije obitelji (lat. *familia*) kao svojevrzne primordijalne zadruge, koja posjeduje autonomiju u odnosu na više državne instance. U ovom kontekstu, obitelji ima primat po pitanju izražavanja pravne volje i davanja pristanka za uzimanje organa preminulog. Također, spomenuta posebnost obitelji kao institucije očituje se u primjeni instituta darivanja organa »prvoj liniji« krvnog srodstva. U daljnjim poglavljima Nedić ulazi

u vrlo složenu problematiku imovinskopравnih odnosa te moralnog legitimiranja komercijalizacije organa. Postavljaju se ponovno pitanja autonomije pravne volje ljudskog bića, dosega i ograničenja privatnog vlasništva, klasne divergencije imućnijih i manje imućnih u procesu akvizicije organa. Nedić upućuje i na iskustva drugih kultura i država u kojima prijem oko komercijalizacije organa u stvari ne postoji te je potpuno pravno dopušten, kao u slučaju Islamske Republike Irana. Naposljetku, oslovljava se pojam *ksenotransplantacije* kao pokušaj zalaženja u sferu transhumanizma. Posrijedi je u stvari proces presađivanja biološki kompatibilnih životinjskih tkiva i organa u ljudsko tijelo. Nenadana je posljedica ksenotransplantacije revalorizacija pravnog položaja životinja, gdje se u procesu stvaranja ljudsko-životinjskih himera stvara potreba reguliranja prava životinja ne više kao stvari, nego kao određene *sui generis* pravne osobe. Time se postavlja pitanje granice između čovjeka i životinje, i to ne samo u pravnom nego i u etičkom i biološkom smislu.

Zaključno možemo reći kako monografija *Presađivanje organa. Pravo, (bio)etika i moral* Tomislava Nedića, u dvojnoj nakladi Hrvatskog filozofskog društva i Medicinske naklade, oslovljava u duhu pluriperspektivizma brojne teme unutar prava, posebno medicinskog prava, filozofije i (bio)etike te predstavlja jedan bitan prilog u širem kontekstu rasprava na području filozofije prava i (bio)etike.

Paško Mužić

Tomaž Grušovnik

Etika životinja

O prekovrsnoj gostoljubivosti

Pergamena – Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Zagreb 2023., prev. Ana Vlaisavljević

Etika životinja Tomaža Grušovnika prijevod je knjige *Etika živali. O čezvrstni gostoljubivosti* (Univerzitetna založba Annales, Kopar 2016.). Knjigu je prevela Ana Vlaisavljević, a izdali su je Pergamena i Znanstveni cen-

tar izvrsnosti za integrativnu bioetiku 2023. godine.

Riječ je o prvoj knjizi na hrvatskome jeziku isključivo o temi naznačenoj u naslovu, ako pri tome ne računamo dvije knjige Damira Marića – *Etika i životinje* (Zalihica, Sarajevo 2010.) i *Moralni status životinja u antičkoj filozofiji* (Theoria, Sarajevo 2014.) – koje su izašle na jednom od »naših« jezika, a ostaju udaljene hrvatskom čitateljstvu »jer se ne radi o našem jeziku«. Ograničimo li se, dakle, na knjige izdane u Hrvatskoj, Grušovnik nam samim tematskim fokusiranjem daje vrijedan doprinos, koji se, dakako, ne zadržava na počasnoj riječi zanemarenoj temi. U biblioteci *Bioetika* izdavačke kuće Pergamena, u kojoj je *Etika životinja* izdana pod rednim brojem 49, pojavljuje se tek nekolicina knjiga koje se dotiču ove teme, što je indikativno imamo li na umu da se radi o glavnom izlogu domaće bioetičke misli. Premda je domaća bioetika uglavnom načelno biocentrična, ipak se u velikoj mjeri koncentrira na humanu bioetiku. Pored ove biblioteke, u Hrvatskoj su za temu etike životinja spomena vrijedna još samo dva prijevoda. Riječ je o *Oslobođenju životinja* (prev. Neven Petrović, Ibis grafika, Zagreb 1998.) i *Praktičnoj etici* (prev. Tomislav Bracanović, KruZak, Zagreb 2003.) Petera Singera. Obje se bave etikom životinja, no potonja kao jednom od tema, dok je prva prije usmjerena prikazu užasa koji se odvijaju u industriji uzgoja životinja i eksperimentiranja nad njima. Obje su od izuzetne vrijednosti za osvještavanje razornosti našeg odnosa prema životinjama, a opravdano je nadati se da će im se prijevod Grušovnikove knjige pridružiti u tom zadatku.

Prikaz je etike životinja koji knjiga pruža pozamašan. Pristupi etici životinja koje predstavlja su: dobrobit životinja, posredna prava životinja, utilitarizam, neposredna prava životinja, etika vrlina ili etika briga te poststrukturalizam i postmodernizam. No, Grušovnikov prikaz ne pati od iluzije o moralnom napretku, pa nam daje uvid u etiku životinja od prahistorije do novog vijeka, posebno se osvrćući na antička učenja Grka, Kineza i Indijaca. Da je ostalo na ovome, Grušovnikova bi knjiga, iz već navedenih razloga, bila osobito vrijedna. Ali ona na tome ne staje.

Možda bi se moglo pomisliti da etici životinja i nije potrebno osobito populariziranje – teško će tko danas poreći da životinje zaslužuju moralni obzir. No čini se da je takvo uvažavanje životinja najčešće labavo. Štoviše, ono nerijetko prelazi u ideologiju (kakvom je definira Karl Mannheim). Naime, spram životinja se priznaje moralni obzir, no u konkretnom se ponašanju ništa bitno ne radi da se njihovo maltretiranje suzbije, tj. da se olakša put nje-govu suzbijanju. Tako taj obzir rijetko u pita-

nje dovodi kapitalističke obrasce proizvodnje, gdje je onaj način koji maksimalno krši moralne dužnosti spram (ili tek glede) životinja istovremeno i jedini profitabilan, pa tako i jedini zamisliv. Uzevši u obzir i blaže primjere, čini se da je novi moralni obzir spram životinja zapravo samo jedan od suptilnih oblika poricanja onoga što etika životinja nalaže, pa utoliko i podmukliji od izravnog poricanja da životinje zadovoljavaju kriterije za uključivanje u zajednicu moralnih trpnika (razum, osjetljivost, život itd.) kojima se Grušovnik u knjizi bavi, no ne kao jednim, pa niti najznačajnijim oblikom poricanja.

Poricanje je velika tema Grušovnikove knjige. Kako navodi, teško je poreći da je nasilje spram životinja loše, a kako je istovremeno teško priznati da smo loši ljudi, upadamo u kognitivnu disonancu koju sebi razrješavamo opravdanjem ili distanciranjem. Potonje je osobito značajno. Naime, dovoljno je promisliti gdje su klaonice smještene i zašto nije tako lako dobiti uvid u njihov način rada. Može li se zamisliti da u jeku predizborne kampanje političari na vlasti zaslijepljeni bljeskalicama fotoaparata nasmiješeni obilaze klaoničke pogone? Grušovnik problem klaonica gleda i iz druge perspektive, one radnika u klaonicama, koje aktivisti za prava životinja često promatraju kao neprijatelje, dok se zapravo radi o žrtvama karnizma. Uz njih plusvjesno nerijetko vezemo predodžbu da je neposredna odgovornost ozbiljnija od posredne, no dovoljno je promisliti koji sve subjekti djeluju u tom lancu maltretiranja, s kojom moći i mogućnosti, da bi se shvatio razmjernost ove predodžbe.

Upravo na pitanju subjekta ova knjiga daje nešto što malo koja u ovoj oblasti daje i što je čini osobito vrijednom. Naime, Grušovnik ne promatra životinje samo kao *objekte* naših moralnih obaveza, nego i kao *subjekte* moralnog djelovanja. U prvom se slučaju radi o *slaboj varijanti etike životinja*, dok je u *jakoj varijanti etike životinja* riječ o širenju kruga moralnih djelatnika izvan ljudske zajednice. Radi se o izazovnoj tezi, kojoj, moram biti iskren, ni sâm nisam sklon, premda smatram da našim razlikama u mišljenju više kumuje terminologija i neka polazišna shvaćanja etike negoli ono što se u konkretnom smislu ima za reći. Kako bilo, Grušovnikova obrana teze o životinjama kao moralnim djelatnicima najuvjerljivija je među onima s kojima sam se imao priliku susresti. Ona ne slijedi samo evolucionističke ili etološke argumente Marca Bekoffa ili Fransa de Waala, nego se uvelike oslanja i na kasnu filozofiju Ludwiga Wittgensteina u svrhu obaranja kritika za antropomorfizam.

Struktura razmatranja slabe i jake varijante etike životinja vrlo je slična, pa Grušovnik

opravdava tvrdnju da životinje zadovoljavaju kriterije za uvrštavanje u zajednicu moralnih djelatnika (vrline, razum, sloboda, život u zajednici). Međutim, njegov osobito originalan doprinos vidim po pitanju poricanja snažne varijante etike životinja, koja se može zaokružiti tvrdnjom da »poricanje životinja kao moralnih djelatnika nudi čovjeku misaoni prostor u koji se može povući pred sviješću o vlastitoj konačnosti i tamo gajiti nadu o transcendenciji, o prevladavanju smrtnosti« (str. 143). Grušovnik se u poglavlju o poricanju posebice bavi uzrocima i nekoherentnošću skepticizma, kao i etici životinja u odgojnom kontekstu.

Konačno, nerazjašnjen je ostao čudnovati podnaslov knjige – o *prekovrsoj gostoljubivosti*. On se izravno tiče Grušovnikove meditacije na kraju knjige. Granicu gostoljubivosti čini razlika između shvaćanja drugih vrsta kao *kompanjona* i kao *parazita*, što i ne zvuči efektno dok se ne shvati da među ova dva termina postoji etimološka sličnost, ukazivanjem na koju zaključujem ovaj prikaz, s obzirom na to da ona na slikovit način podcrtava poruku ove knjige:

»‘Kompanjon’ potječe od latinskog prijedloga ‘cum’, što znači ‘s’ i imenice ‘panis’ što znači ‘kruh’, te tako posljedično predstavlja nekoga s kim ‘jedem isti kruh’ (usp. Snoj 2015). ‘Parazit’ proizlazi pak iz grčkog prijedloga ‘παρά’, koji znači ‘zajedno’, i imenice ‘σίτος’, koja označava ‘hranu, namirnice, brašno, kruh’ (usp. Snoj 2015), zato je ‘nametnik’. (Jednako kao ‘gost’, tako su i ‘kompanjon’ i ‘parazit’ ili ‘nametnik’ riječi koje su, dakle, povezane s onim s kime dijelimo hranu.) Granica naše gostoljubivosti je, dakle, ona točka u kojoj se kompanjon počinje razlikovati od nametnika, točka koja dijeli gosta od ‘hostis’, neprijatelja, iako nam ideja apsolutne gostoljubivosti nalaže obvezu da tu točku ne poštujemo i da nametnika dosljedno mislimo kao kompanjona, druga. Parazit tako označava granicu etike, naravno, i etike životinja, pa je zato njezin ‘rubni moment’ onaj pojedinac koji zaobilazi inkluzivna mjerila, koja smo obradili u prvom poglavlju (što nas s vidika Derridaove ideje bezuvjetne gostoljubivosti ponovno podsjeća na problematičnost takvih mjerila). Sve što još o tome možemo reći je da bi ‘limit’ etike zasigurno trebao biti (svojevrsna kantovska ‘regulativna ideja’ slabe varijante etike životinja) prelazak parazita u kompanjone. Riječ je o ideji po kojoj bismo trebali pokušati što više živih bića vidjeti kao ‘kompanjone’, a ne kao ‘parazite’.« (Str. 225.)

Josip Guć

Kozmologija

Časopis za kozmologiju i filozofiju prirode (broj I)

Institut za kozmologiju i filozofiju prirode, Križevci 2023.

Veliko mi je zadovoljstvo donijeti prikaz prvog broja časopisa *Kozmologija*, kojemu je cilj istraživanje kozmologije i filozofije prirode, a pod kojim želi okupiti istraživače zainteresirane za proučavanje fenomena Kozmosa, svijeta i prirode. Kako je riječ o prvom broju časopisa, uvodnik otkriva namjeru časopisa te ciljeve redakcije, a čija je želja: a) »[p]okrenuti publikaciju namijenjenu istraživanju fundamentalnih pitanja Svemira ili Prirode, polazeći od kritičke analize i ocjene suvremenih znanstvenih spoznaja« (str. iii); b) »[r]aditi na ostvarivanju sinteze empirijskih znanosti – prvenstveno teorijske fizike – i filozofije; u cilju ostvarivanja uvjeta za povratak spekulativnog i kritičkog mišljenja u empirijske znanosti te obogaćivanja filozofije suvremenim znanstvenim spoznajama« (str. iii). U svrhu hoda prema zacrtanim ciljevima redakcija časopisa u prvom broju donosi »Manifest za uspostavu Kozmologije kao nove Filozofije Prirode« i članak »O pokretanju časopisa *Kozmologija* i osnivanju Instituta za kozmologiju i filozofiju prirode«.

Uzimajući u obzir ciljeve redakcije i cilj spoznaje prirode Kozmosa valja reći kako namjera časopisa podrazumijeva »ukidanje postojeće podjele disciplina na prirodoslovne i humanističke, kao i borbu protiv ograničenja postojeće akademske zajednice – koja taj cilj više onemogućava nego što bi mu doprinosila« (str. iii). Publika kojoj je namijenjen časopis *Kozmologija* i autori koji u njemu pišu ne mogu se »jednostavno definirati s obzirom na svoj akademski položaj i profesiju, već prije svega s obzirom na svoju ljubav prema saznavanju Prirode i interes prema temama filozofije prirode« (str. iii).

Časopis započinje uvodnom riječju redakcije »O pokretanju časopisa *Kozmologija* i osnivanju Instituta za kozmologiju i filozofiju prirode« te obuhvaća nekoliko tematskih cjelina: *Znanstvena istraživanja*, *Filozofski problemi*, *Znanost i društvo*. Uvodna riječ redakcije »O pokretanju časopisa *Kozmologija* i osnivanju Instituta za kozmologiju i filozofiju prirode« donosi dobro obrazložen pregled namjera i motiva Instituta za kozmologiju i filozofiju prirode, te časopisa *Kozmologija*, a čiji se razlozi odnose na: (1) nepostojanje znanstvenih publikacija posvećenih istraživanju Svemira na hrvatskome jeziku; (2) nemogućnost slobodnog znanstvenog stvaralaštva i istraživanja